

Д. С. Мартишин,
к. н. з богосл., доцент, завідувач кафедри українознавства, православ'я та теології,
Міжрегіональна академія управління персоналом, м. Київ
ORCID: 0000-0002-2770-7757

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.7.114

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНСЬКИХ ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКОВ У ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКОМУ ДИСКУРСІ

D. Martyshyn,
candidate sciences in theology, Associate Professor, head of the Department of Ukrainian Studies,
Orthodoxy and Theology, Interregional Academy of Personnel Management, Kyiv

THE STATUS OF SCIENTIFIC DEVELOPMENT OF THE SOCIAL POLICY OF THE UKRAINIAN
ORTHODOX CHURCHES IN STATE-MANAGEMENT DISCOURSE

У статті визначено певні кордони соціальної політики українських православних церков у державно-управлінському контексті та описані ключові сучасні підходи до розуміння соціального вчення церкви, соціального служіння релігійних громад та ціннісних чинників формування процесів державотворення у світлі вчення християнства. Автором виділено й проаналізовано основні засади соціальної доктрини православної церкви.

У контексті національної доктрини державотворення всебічно розкриті духовні підвалини християнської культури, обґрунтовані ціннісні пріоритети діалогу держави та церкви, конструктивні взаємовідносини влади і релігійних організацій.

Осмислено закономірності та механізми впливу соціальної політики церкви на формування процесів державотворення, а також накреслено шляхи та перспективи подальших наукових досліджень з проблем соціальної політики церкви. Згідно з християнською теологією, церква існує на землі для того, щоб відкрити людству більш повне життя — життя, в якому мірою та сенсом усіх речей є Бог. Тому теологія прагне привнести свої богословські та соціальні смисли в усі сфери людської життєдіяльності, в усі інтелектуальні, політичні, соціальні та духовні інтереси людини.

Автор переконаний, що християнин зобов'язаний виявляти свою віру в суспільно значущих справах. У мистецтві, бізнесі, політиці та економіці має підійматися переможний голос церкви Христової. Християнство має відчувати пророче та апостольське покликання у дії. Церква покликана впливати на процеси економічного розвитку, державного управління та на всі сфери людської життєдіяльності, в яких працюють християни. Проблематика релігійної віри вимагає, щоб християни не відгороджувалися від світу, суспільства з його проблемами, але вносили у плоть соціального буття людства християнські цінності.

The article defines certain boundaries of the social policy of Ukrainian Orthodox Churches in the state-management context and describes modern key approaches to understanding the social doctrine of the Church, the social service of religious communities and the value factors of the formation of processes of state creation in the light of the teachings of Christianity. The author highlights and analyzes the basic principles of the social doctrine of the Orthodox Church.

In the context of the national doctrine of state formation the spiritual foundations of Christian culture are comprehensively revealed, the value priorities of dialogue between the state and the Church are grounded as well as constructive relations between the authorities and religious organizations.

The regularities and mechanisms of influence of social policy of the Church on the formation of the processes of state formation are understood as well as the ways and perspectives of further scientific research on the problems of the Church's social policy are outlined. According to Christian theology the Church exists on earth in order to open to mankind more complete life, — the life in which the measure and meaning of all things is God. Therefore, the theology seeks to bring its theological and

social meanings into all spheres of human life, in all intellectual, political, social and spiritual interests of man.

The author is convinced that a Christian is obliged to express his faith in socially important matters. The triumphant voice of the Church of Christ must rise in art, business, politics and economics. Christianity must feel the prophetic and apostolic call in action. The Church is intended to influence the processes of economic development, public administration and all areas of human life in which Christians work. The issue of religious faith requires that Christians do not isolate themselves from the world, the society with its problems, but bring Christian values to the flesh of the social being of humanity.

Ключові слова: соціальна політика церкви, соціальне вчення, доктрина, державотворення, місія, християнство, віра, релігія, теологія, діалог, соціальне буття.

Key words: social policy of the Church, social doctrine, doctrine, state formation, mission, Christianity, faith, religion, theology, dialogue, social being.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі релігійного, духовного, історичного і політичного розвитку України соціальна політика українських православних церков набуває особливого теоретико-методологічного та соціально-практичного значення не лише в християнській теології, але також і в державному управлінні. Це є наслідком конструктивної взаємодії української держави та релігійних організацій, яка спричинила позитивну зміну в комунікативному середовищі церков та українського суспільства. Наразі особливої ваги набуває утвердження концепції конструктивної співпраці держави та церкви у формуванні державної соціальної політики.

На нашу думку, важливі аспекти місії християнства в сучасному світі з кожним днем все більше включають у себе елементи соціального служіння, інформаційної комунікації, геополітичної прогностики, активної культурної та суспільної діяльності, політичного консультування та боротьби за покращання матеріального становища людей. І це не випадково, тому що, згідно з соціальним вченням церкви, церковна громада має бути повнотою життя у Христі. Згідно з біблійною думкою, церква як істинний Ізраїль, постійно крокує до Царства Божого історичним, соціальним, політичним та культурним шляхом.

Віруючи християни, надихаючись текстами святого письма, занурюючись у богословську думку християнства, розуміють, що Христос Спаситель світу не лише проповідував дві тисячі років тому в Палестині, Він і сьогодні реально присутній у церкві, керує нею та веде людство до реального спасіння, повної кардинальної всебічної трансформації буття. І одне із важливих, актуальних завдань теологічної думки християнства, — постійно проповідувати, проголошувати, відкривати цю присутність Бога в церкві, в сучасному житті, в різних обставинах сьогодення. Релігійна громада не може існувати в повній ізоляції від проблем держави, суспільства, політики, бізнесу, культури і геополітичних інтересів. Церква вчить, що Бог несе світові соціальну справедливість, добро, світло правди та освячення в усі сфери людського буття.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Доктрина соціального вчення церкви включає в себе загальнотеоретичні основи формування і розвитку соці-

альних функцій суспільства, філософські праці великих мислителів: Платона і Аристотеля, Фоми Аквінського та Ансельма Кентерберійського, Т. Гоббса і Дж. Локка, І. Бентама і Г. Гегеля, М. Вебера і Ф. Броделя, М. Бердяєва і С. Франка, К. Доусона та Дж. Тойнбі, класиків соціологічної й політико-філософської думки: П. Сорокін, П. Бергер, С. Хантингтон, Ф. Фукуяма [10—12].

Доктринальні питання соціальної політики української держави у діалозі з релігійними організаціями досліджували вітчизняні науковці, серед яких М. Альфьоров, В. Альохін, Е. Афонін, В. Бебик, В. Бондаренко, І. Бідзюра, В. Бесараб, М. Головатий, В. Гошовська, І. Гнибіденко, А. Зінченко, Б. Зайчук, О. Зарудний, Ю. Кальниш, А. Колодний, А. Капська, М. Кравченко, О. Крутій, Т. Кір'ян, О. Радченко, Є. Романенко, Е. Лібанова, О. Палій, І. Піжик, В. Попович, В. Пасічник, А. Решетніченко, В. Скуратівський, О. Саган, Г. Сагач, Ю. Сурмін, Л. Філіпович, Ю. Чорноморець, Г. Щокін, П. Шевчук, А. Ягодка, В. Яценко, П. Яроцький та ін. [1].

Вивчаючи сутність, основні принципи та категорії соціальної політики християнських церков України, її взаємозв'язок із соціальною доктриною християнства, соціальною роботою церкви, державним управлінням, освітою, вихованням, соціальним служінням, варто звернутися до наукових розробок церковних ієрархів та богословів: патріарха Варфоломія (Архондоніса), патріарха Філарета (Денисенка), митрополита Володимира (Сабодана), кардинала Любомира (Гузара), митрополита Онуфрія (Березовського), митрополита Мефодія (Кудрякова), митрополита Макарія (Малетича), митрополита Олександра (Драбинки), митрополита Епіфанія (Думенка), митрополита Дмитрія (Рудюка), архієпископа Святослава (Шевчука), єпископа Гавриїла (Кризини), єпископа Віктора (Беда), єпископа Бориса (Гудзяка), архімандрита Кирила (Говоруна), протоієрея Георгія Коваленка, протоієрея Михаїла Пеція, А. Аржавського, О. Філоненка, М. Черенкова, С. Саннікова, Р. Соловія, В. Хромця, А. Юраша [2—8; 13; 14].

Аналіз наукових досліджень і публікацій надає підстави стверджувати, що ступінь розробленості теорії соціальної політики церкви у вітчизняній і світовій науці державного управління ще донедавна вважався незадовільним. Лише сьогодні світська наука та церковна думка спрямовують науковий вектор на питання соціальної доктрини християнства, політичної теології, соціального вчення церк-

ви, домінування духовних цінностей у політичному житті.

На нашу думку, саме соціальна проблематика має визначати у третьому тисячолітті не тільки сферу духовного життя окремої людини, але й всієї національної доктрини державотворення. Сучасний світ радикально змінився і вимагає від православних церков України здійснення нових теоретичних розробок у сфері соціальної політики, соціального вчення християнства, побудови нових моделей діалогу церкви та влади у процесах державотворення.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Мета статті полягає в аналізі стану наукової розробки соціальної політики українських православних церков в державно-управлінському дискурсі.

Для досягнення мети були поставлені та вирішені такі завдання:

- визначити дискурсну рамку соціальної політики українських православних церков у державно-управлінському контексті та описати ключові сучасні підходи до розуміння соціального вчення церкви, соціального служіння релігійних громад та ціннісних чинників формування процесів державотворення у світлі вчення християнства;

- виділити й проаналізувати основні засади соціальної доктрини церкви;

- у контексті національної доктрини державотворення розкрити духовні підвалини християнської культури, як ціннісно-світоглядного обрію бажаного майбутнього України;

- обґрунтувати ціннісні пріоритети діалогу держави та церкви, взаємовідносини влади і релігійних організацій;

- визначити закономірності та механізми впливу соціальної політики церкви на формування процесів державотворення;

- накреслити шляхи та перспективи подальших наукових досліджень з проблем соціальної політики церкви.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Відомо, що на сьогодні українські православні церкви: Українська православна церква (УПЦ); Українська православна церква київського патріархату (УПЦ КП); Українська автокефальна православна церква (УАПЦ) намагаються по-новому вибудувувати свої соціальні відносини з українською державою та громадянським суспільством. Зауважимо, що УПЦ КП та УАПЦ, пройшовши довгий шлях політичного непорозуміння, певної інституційної конфронтації, духовної ворожнечі, з благословення апостольського Константинопольського Престолу та патріарха Вселенського Варфоломія I (Архондоніса) 15 грудня 2018 року створили нову об'єднану автокефальну, незалежну православну церкву України (ПЦУ), обравши нового Предстоятеля. 6 січня 2019 року православна церква України отримала від Вселенського Престолу Томос (грамоту) про автокефалію. Про ці важливі події для українського державотворення розмірковує Предстоятель Православної церкви України (ПЦУ), митрополит Київський і всієї України Епі-

фаній (Думенко): "Ми зробили спільну справу для української церкви і української держави загалом, бо питання церкви нерозривно пов'язане з українською державою. Якщо ми не будемо мати єдиної помісної православної церкви, то ми не зможемо збудувати сильну, потужну, європейську незалежну українську державу" [4].

Розглядаючи питання соціальної політики православних церков України у контексті державного управління, наголосимо, що безумовно, в певних колах релігійних громад поширена хибна думка, що віруюча людина не повинна цікавитися питаннями державотворення, політики, освіти, бізнесу, культури, літератури, інформаційних технологій, але такий підхід до життя позбавлений теологічної правоти та біблійної відданості справам одухотворення світу. Такі вельми сумнівні, з погляду християнської теології, ізоляціоністські релігійні уявлення, здебільшого, виникають в умовах відсутності теологічної освіти християн, а також нерідко під впливом помилкових поглядів з боку неосвічених священнослужителів, яких умовно можна віднести до радикальної консервативної течії християнства [13, с. 128].

Це не нова проблема для всієї двохтисячолітньої історії християнства. Добре відомо, що ті ж причини (єретичні погляди на світ, низький рівень, освіти, фанатизм, радикалізм, мракобісся, невігластво) лежали в основі появи численних сект та ізоляціоністських рухів. І сьогодні державне управління, соціальне вчення церкви, християнська соціологія, стикаються з проблемою появи хибних поглядів християн щодо духовного життя церкви, соціального служіння, комунікації, діалогу релігійних громад та суспільства. Важко не погодитися з роздумами Френсіса Фукуями: "Доволі дивно виглядають сліпота й нерозуміння важливості політичних інституцій, що охопили багатьох людей протягом багатьох років, людей, які мріяли про світ, де можна буде якось обійти політику" [12, с. 28].

Сформувані виважені тлумачення складних політичних, економічних та соціальних проблем сучасного людства, дати відповідь на існуючі непорозуміння та сумніви у християнському суспільстві і тим самим допомогти сучасній людині зрозуміти позицію церкви може тільки християнська теологія, яка тісно пов'язана з державним управлінням, філософією, соціологією, культурологією та релігієзнавством.

Християнська теологія, соціальне вчення церкви, засноване на біблійному одкровенні, творах святих отців церкви, дозволяє людині знайти своє місце в сучасному світі, одержати фундамент самовизначення та розвитку. Теологія в цьому сенсі є соціальним імпульсом та вектором розвитку сучасного суспільства. Християнство постійно шукає відповіді на найскладніші та найсуперечливіші питання людського буття. Іншими словами, мова йде про розбудову соціальної політики церкви. У богословському розумінні соціальна політика церкви — це богословська система цілеспрямованої християнської дії релігійних громад, що сформувалася на історичному розвитку християнства та церкви. Соціальна політика здійснюється на основі християнської теології, моралі, певних богословських принципів і засад соціального служіння ближньому з метою освячення людсько-

го буття у світлі біблійного одкровення та священного передання церкви.

Зауважимо, що сучасна людина живе в епоху глобальних революційних змін у найрізноманітніших галузях людської діяльності, і тому вона особливо потребує творчої теологічної думки церкви. Цілком, вочевидь, що християнину сховатися за церковною огорожею, пересидіти кризовий час у храмі не вдасться. Активна громадянська позиція в житті держави, суспільства, релігійних громад є єдиною непохитною платформою місії християнина в сучасному світі. Митрополит Епіфаній (Думенко) зауважує: "Ми повинні відходити від тих російських імперських традицій, які тривалий час нам нав'язувались. Ми поступово будемо наближатися до тих витоків, які у нас штучно забрали.... Це стосується богослужбової практики, розвитку богословської освіти.... Йдеться і про розвиток соціального служіння церкви" [4].

Згідно з соціальним вченням церкви, державотворча, геополітична, соціальна проблематика буття не має витіснятися з християнського світогляду. Церква ніколи не стояла осторонь реальних проблем та викликів часу. І сьогодні, несучи на своїх плечах відповідальність за глобальний світ, розбудову української держави, християнин не може стояти осторонь суспільного життя, науки, держави, культури, політики, бізнесу, літератури, мистецтва, журналістики та проблем екології [3, 6, 7, 15].

Широта огляду віруючої людини має відповідати всесвітній місії християнства. Місія кожного християнина зобов'язує його вдаватися в усі проблеми соціального буття, сприяти розвитку соціальної активності церкви в світі, стимулювати акумуляцію інтелектуальних та духовних ресурсів людства у розв'язанні нагальних глобальних проблем сучасної цивілізації.

Вочевидь, що за нинішнього часу світським та церковним науковцям потрібно зробити все можливе для того, щоб активна присутність християнина в державотворенні, політиці, економіці, праві стала усвідомленою на рівні теології, діалогу науки та релігії, соціального вчення церкви та державного управління. Для цього самим християнам треба подолати хибні уявлення про те, що християнство є релігією пасивності, інерції та відчуженості від світу [3, с. 18].

На нашу думку, християнському соціальному служінню та свідочеству не вистачає структурної послідовності та методологічної спрямованості. Релігійні громади часом захоплюються одними питаннями на шкоду іншим. Наприклад, дуже часто церковні парафії займаються реабілітацією хворих, інвалідів, пенсіонерів та цілковито байдужими залишаються до сфери виховання дітей та освіти молоді. В галузі політики, нерідко православні християни критикують український націоналізм та цілком спокійно ставляться до російського шовінізму та імперіалізму. Православна громадськість пострадянського простору гнівно оцінює культурну політику США, Європи та цілком спокійно сприймає явища корупції, криміналу, сваволі, авторитаризму влади у власних державах.

Можна споглядати, що християни, відкидаючи соціальне вчення самого християнства, з задоволенням захоплюються дрібними політичними ідеологіями, геополітичними протиріччями, передвиборчими маніпуляціями, присвячуючи їм єпархіальні конференції та круглі столи, а фундаментальним важливим питанням християнського віровчення в церковному житті відводять лише короткі хвилини на церковній проповіді.

Мусимо визнати, що певні християни, керуючись партійною, олігархічною або класовою приналежністю, закривають очі на незаконні політичні маніпуляції, збройні вторгнення, революції, нищення історичної пам'яті, інформаційну агресію та навіть убивства мирних громадян. Більше того, бездіяльність, пасивність, інертність багато хто з віруючих людей перетворив у справжнє мистецтво театральної смиренності та фарисейського каяття.

Зауважимо, що з одного боку, слова "місія", "повідь" або "служіння" не мають сприйматися лише в контексті храмового богослужіння або виступу на єпархіальній конференції, а з іншого боку, місія церкви існує не заради реалізації передвиборчих програм політичних лідерів та партій. Не має сумніву, що теологія має визначати себе в діалозі із світською наукою (державне управління, політологія, соціологія, філософія, культурологія, релігієзнавство).

Незважаючи на численні теологічні помилки, низький рівень церковної комунікації, внутрішні та зовнішні проблеми, християни покликані до активної соціальної позиції та сповіщення біблійного одкровення у світі. Біблійна історія, багатогранна історія церкви спонукають християнські громади до пошуку нових моделей діалогу науки та релігії, релігійних інститутів та громадянського суспільства [5].

У такому аспекті соціальна політика церкви є системою духовних, соціальних управлінських, регулятивних, саморегулятивних способів і форм діяльності християн (релігійних громад), сукупністю теологічних принципів, рішень і дій християнства, що втілюються в соціальних програмах і соціальній практиці релігійних громад, суспільних об'єднань з метою задоволення соціальних потреб людської особистості, збалансування духовних та соціальних інтересів релігійних інститутів, людини, соціальних груп суспільства, досягнення соціальних цілей, розв'язання соціальних завдань, формування соціальних цінностей. Соціальна політика церкви у широкому розумінні — це система громадянських та індивідуальних способів і форм християнської діяльності, спрямованих на створення умов для всебічної самореалізації соціального потенціалу християнина у світлі біблійного одкровення та священного передання церкви [8; 14; 15].

Все це означає, що соціальна думка християнства має справу не з готовими формулами облаштування світу, не із "вбудовуванням богословських цеглинок" у заздалегідь визначені для них місця, а з пошуком істини, нових наукових парадигм та концепцій. Церква, налагоджуючи діалог зі світською наукою, зростає в богословському розумінні і навіть якоюсь мірою наново сприймає соціальну думку християнства [10; 11; 15].

Зрозуміло, що соціальній політиці церкви не треба уникати діалогу з іншими релігіями та сучасним світом науки. Проповідуючи біблійне одкровення (євангельську звістку) всьому світові, теолог має пам'ятати, що для християнської місії необхідною є не лише Блага вість

(Євангеліє), але й богословська, філософська здатність викласти її словами, які викличуть відгук саме в сучасній людині. Церква за природою своєю є місіонерською спільнотою: вона прагне перетворити світ, словами та діями перемогти найглибші людські страхи та тяготи, зробити можливим існування, в якому оновлення духу та свобода проганяють страх.

Християнська соціальна думка шукає втілення духовних ідеалів у житті суспільства, справжньої свободи, демократії, єдності, злагоди, правди та гідності людського життя. Професор О. В. Радченко наголошує: "Усі теорії демократичного державотворення як процесу набуття сучасних демократичних рис політичною системою та державно-політичним режимом базуються на обов'язковій передумові ціннісного єднання суспільства — демократичної консолідації, що виступає ціннісним базисом демократичного державотворення та каталізатором демократичного транзиту" [9, с. 350].

Не заперечуючи значення особистого подвигу та особистого служіння, яке взагалі є неусувним для християнства, соціальна думка церкви має прагнути зрозуміти Христову заповідь про любов до ближнього ширше та застосувати її не лише до осіб та особистих відносин, але й до соціальних інституцій, які втілюють у собі моральну ідею, служать добру або злу, любові або ненависті. Сумлінне та вдумливе бажання чесно виконати заповідь Богу неминуче змусить релігійні громади замислитися також про сенс нинішньої політики, економіки, культури та визначити до них своє ставлення.

Для діяльної любові, крім особистого подвигу та поряд із ним, відкривається шлях соціальних перетворень, на який важко вступити без діалогу державного управління та соціального вчення церкви. Наголосимо, що проти висловлених думок заперечують часто через незнання або непорозуміння, але іноді й принципово, внаслідок своєрідного власного ізоляціоністського розуміння християнства та його завдань. Прихильники крайньої індивідуалістичної моделі християнства вбачають усе завдання християнина в його особистому спасінні та духовно-моральному вдосконаленні. Вони руйнують цілісне людство, еклезіологію (вчення про церкву) християнства — "тіло Христове" — на окремі атоми та індиферентно ставляться до історичних завдань та соціального життя людства. Згідно з моделлю індивідуалістичного підходу до життя, шлях до Царства Божого не стосується історичного, культурного та соціального розвитку світу. Царство Боже для таких християн — це виключно лише, майбутнє життя в загробному світі. Критикуючи хибну думку середньовічного богослов'я певних схоластів, які концентрують увагу виключно лише на питаннях духовності, осмисленні існування душі у загробному світі, зауважимо, що таке бачення глибоко суперечить євангельському вченню про місію церкви у світі. Наголосимо, що вчення Христа — є виконанням його заповідей на землі [22, с. 28— 33].

Зауважимо, що соціальне вчення церкви долає штучне розділення та протиставлення життя матеріального та духовного. Церква, поділяючи радощі та печалі сучасної людини, в усіх сферах людського буття свідчить про радощі спілкування з Богом. У цьому світі церква має стати таїнством зустрічі людини та Бога, фундаментом соціальної справедливості, пунктом актуа-

лізації заповідей Божих, вектором надії, спрямованим до есхатологічного майбутнього [15].

Згідно з християнською теологією, церква є ковчем спасіння, не абстрактно та не в інтелектуальному формулюванні, але в контексті реальної історії та світу, в яких живе сучасна людина. Теологія постійно звертається до людини, включеної в складні, багатогранні, неординарні та суперечливі умови життя сучасного суспільства. Соціальне вчення церкви, враховуючи складну людську природу, зобов'язане зрозуміти людину з її проблемами, мотивацією та прагненнями, з її обмеженістю та неспокоєм, з її правами та завданнями та сказати їй живе слово Христа Спасителя, яке має зазвучати в усіх історичних та соціальних подіях людського існування [2, с. 301— 306].

Церкві неабайдуже все те, чим суспільство живе, неабайдужа якість соціального життя. Політика, суспільство, економіка, бізнес, наука, право, культура — не можуть вважатися лише пріоритетами секулярної людини. Все буття людини розглядає соціальне вчення церкви. Хоча треба визнати, що сучасному християнину ні намагаються часом сказати певні політики, науковці, громадські діячі, що не слід надто багато християнинові міркувати про державу, політику, економіку, законодавство та геополітику. Це дихотомічне розділення, яке частково нав'язане радянським періодом атеїзму, а частково і новими ідеологами секуляризму, цілковито заперечує саму християнську місію у світі і соціальну політику церкви.

Відомо, що людина пов'язана тісними узами із суспільством та його соціальними інститутами, і все, що в них відбувається, — має пряме безпосереднє відношення до людини. За допомогою соціального вчення християнства, сповіщаючи Благу Вість, свідчить людині про її місію та покликання до спілкування з людьми, до активного життя в суспільстві. Християнство подібно до старозавітних пророків, провіщує світові правду про соціальну справедливість, визначає координати місії людини та всього соціуму на землі.

На думку теологів, соціальне вчення церкви є пророчим та апостольським словом свободи, істини, звільнення, переможним голосом Воскреслого Христа Спасителя, Який преображає все людське буття та світобудову. Тому церква Христова, проповідуючи своє соціальне вчення, не лише не відходить від власної місії, покликання, але й діє в суворій відповідності до веління Господа.

Церква, що несе світові Новозавітне Одкровення, не може піти шляхом ізоляції та духовної резервації. Певні світські науковці іноді випускають з поля зору те, що християнська теологія є не лише містичним пізнанням Бога, метафізикою, але й реальною конкретною соціальною дією, програмою, концепцією, доктриною, вченням, соціальною політикою, яка розглядає реальні існуючі проблеми сучасного суспільства. Соціальна політика церкви — це проектування вчення Христа на площину соціального буття людства.

Церква, актуалізуючи соціальну політику церкви, соціальне вчення християнства, стимулює людину до активної діяльності в таїнстві спасіння, освячення та преображення світу. Тому соціальне вчення Церкви має постійно розвиватися в безперервному, оновлювано-

му діалозі між церквою та суспільством. Слово Боже слід не лише слухати в храмі за богослужінням, але й проводити в реаліях життя всього соціуму.

Наголосимо, що для християнської теології соціальне вчення є не клерикальною концепцією втручання в світ політики, бізнесу або культури, а велінням Божим іти у світ та проповідувати спасіння від багатобожжя, ідолослужіння, брехні, духовного обману, рабства та політичної маніпуляції. Цілком очевидно, що таке завдання є надзвичайно непростим та вимагатиме від політиків, учених, у тому числі й богословів, взаєморозуміння та узгоджених дій. І тут — широке поле для взаємодії церкви та суспільства, богослов'я та науки, соціальної політики церкви та соціології. На нашу думку, без духовного оновлення світу та єдності громадянського суспільства, яких ще немає, світ глобальних зв'язків, який уже виник, довго не протримається, він рано чи пізно розпадеться.

Отже, діалог церкви та держави, релігійних громад та громадянського суспільства може стати частковим або маргінальним, якщо самі християни не навчаться відмовлятися від заздалегідь засвоєних хибних образів, шаблонів, кліше та хибних, викривлених уявлень про Бога, церкву, державу, політику та християнську місію.

ВИСНОВКИ

Таким чином, підводячи підсумок аналізу соціальних завдань християнина в їх богословському розумінні, слід відзначити таке.

По-перше, викладання та поширення соціального вчення церкви є частиною глобальної місії християнства та складає суттєву частину християнської проповіді, оскільки це вчення пропонує церковну молитву у храмі, духовні зайняття вдома, викладання у вузі, консультування політиків та підприємців, а головне, активну соціальну діяльність у суспільстві в боротьбі за справедливість та втілення духовних ідеалів християнства. Нагадаємо, що соціальне вчення церкви — це не лише виступи на конференціях, проведення круглих столів із проблеми соціальної реабілітації, але й фундамент християнського віровчення.

По-друге, з соціального вчення церкви випливають основні соціальні завдання та обов'язки християнина, здатні перетворити світ за словом Христовим. Це означає, що церква у своєму соціальному вченні не формулює політичної ідеології, не встановлює політичних форм правління та економічних моделей розвитку суспільства, але звільнює людину від соціальних виразок несправедливості, фальші, обману та поневолення ідеологіями світу. Церква не має наміру підміняти собою державу, політику або економіку, займатися чужими завданнями, нехтуючи власною священною місією. Але ця місія, стверджена Самим Господом, визначає право і, одночасно, обов'язок церкви Христової розробляти власне соціальне вчення, норми моралі, правила поведінки та впливати з їхньою допомогою на сучасне суспільство та його структури, через обов'язки та завдання християн, що випливають із соціальної доктрини християнства. Якщо уникати питань державотворення, політики, бізнесу, культури та права в ім'я Бога, це буде реальним викривленням християнського віровчення про світ та його преображення світлом Євангелія. Незважа-

ючи на політичні та ідеологічні трансформації у світі, що глобалізується, церква має здійснювати свою священну місію — служіння Живому та реальному Христу в усіх сферах людського буття.

Початок XXI ст. характеризується тим, що домінуючий вплив на розвиток суспільства здійснює не лише політика, економіка, інформація, але й соціальні взаємовідносини між людьми, соціальна комунікація. Це закликає теологів до розробки соціальної політики церкви, актуалізації її соціальної доктрини у формуванні моделі соціальної держави.

На сучасному етапі розвитку України саме соціальна політика церкви, що традиційно реалізовувалась у межах лише церковних громад, набуває державного характеру та все більше виступає як моральна й ціннісна категорія, набуваючи статусу моральної функції держави. У теології соціальні функції держави розглядаються комплексно як предмет і зміст діяльності держави разом із церквою. Такий цілісний теологічний підхід до діяльності церкви та держави має певний пріоритет: розширюється й поглиблюється розуміння соціального призначення не лише держави, але й релігійних організацій, переосмислюється сутність теологічної думки церкви в нових умовах розвитку сучасного суспільства (мораль, духовні цінності, інтереси, мотивація, глобальні проблеми, ідентифікація). Цілком вочевидь, що саме питання соціальної політики церкви буде одним із найважливіших теологічних питань у XXI ст.

Література:

1. Булгаков С.Н. История экономических и социальных учений. — М.: Астрель, 2007. — 988 с.
2. Володимир (Сабодан), Митрополит Київський і всієї України. Доповіді, промови, звернення. — К.: Видавничий відділ Української Православної Церкви, 2011. — 422 с.
3. Вселенський Патріарх Варфоломій. Віч-на-віч із Тайною. Православне християнство у сучасному світі. — К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. — 360 с.
4. Епіфаній (Думенко), митрополит Київський і всієї України: "Ми не маємо права розпалювати в Україні релігійний фронт". ВВС Україна — веб-сайт Української служби Британської телерадіомовної корпорації.: веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47408699> (дата звернення: 02. 03. 2019).
5. Кирило (Говорун), архімандрит. Українська публічна теологія. — К.: Відкритий Православний Університет Святої Софії-Премудрості, ДУХ І ЛІТЕРА, 2017. — 144 с.
6. Мартишин Д. С. Діалог Української Православної Церкви та суспільства у процесі політичних трансформацій України: монографія. — К.: ДП "Вид. дім "Персонал", 2017. — 272 с.
7. Основи соціальної концепції Української Православної Церкви. — К.: Інформ.-вид. центр УПЦ, 2002. — 80 с.
8. Основы социальной концепции Русской Православной Церкви. — М.: Отдел внешних церковных связей Московского Патриархата, 2001. — 128 с.
9. Радченко О.В. Ціннісна система суспільства як механізм демократичного державотворення: моногра-

фія. — Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2009. — 380 с.

10. Раметов И.А., Мартышин Д.С. Вклад русской религиозной философии в развитие социального учения Православной Церкви. — К.: ДП " Вид. дім "Персонал", 2016. — 124 с.

11. Религиозная этика: краткий конспект лекций для студентов-заочников / Автор-сост. протоиерей Дионисий Мартышин. — К.: ДП "Издат. дом "Персонал", 2011. — 82 с.

12. Фукуяма Френсіс. Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французської революції / Пер. з англ. Роман Корнута. — К.: Наш формат, 2018. — 576 с.

13. Ходр Георгий, митрополит Гор Ливанских. Призыв Духа: Церковь и общество. — К.: Дух і Літера, 2006. — 284 с.

14. Церква і світ на початку третього тисячоліття: Декларація Ювілейного помісного собору Української Православної Церкви Київського Патріархату, присвяч. Святкуванню 2000-ліття Різдва Христового 2001 р. Релігійно-інформаційна служба України: веб-сайт. URL: http://risu.org.ua/ua/index/resources/church_doc/uockp_doc/34099/ (дата звернення: 17. 01. 2019).

15. Чопей Богдан, Мартышин Дионисий, протоиерей. Основы социального учения Русской Православной Церкви: учеб. пособие. — К.: Духовно-просветительский Центр имени Святых Апостолов, ДП "Издательский дом "Персонал", 2013. — 306 с.

References:

1. Bulgakov, S.N. (2007), Istorija jekonomicheskikh i social'nyh uchenij [History of Economic and Social Studies], Astrel, Moscow, Russia.

2. Volodymyr (Sabodan), Mytropolyt Kyivs'kyj i vsiiei Ukrainy (2011), Dopovidi, promovy, zvernennia [Reports, speeches, appeals], Vydavnychuj viddil Ukrain's'koi Pravoslavnoi Tserkvy, Kyiv, Ukraine.

3. Varfolomii, Vselenskyi Patriarkh (2011), Vich-novich iz Tainoiu. Pravoslavne khrystyianstvo u suchasnomu sviti [Face-to-face with Secret. Orthodox Christianity in the modern world], DUKh I LITERA, Kyiv, Ukraine.

4. Epifanij (Dumenko), mytropolyt Kyivs'kyj i vsiiei Ukrainy (2019), "We have no right to inculcate the religious front in Ukraine", available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-47408699> (Accessed 10 March 2019).

5. Kyrylo (Hovorun), archimandrite (2017), Ukrainska publiczna teolohiia [Ukrainian Public Theology], Vidkrytyi Pravoslavnyi Universytet Sviatoi Sofii-Premudrosti, Duh i Litera, Kyiv, Ukraine.

6. Martyshyn, D. S. (2017), Dialoh Ukrain's'koi Pravoslavnoi Tserkvy ta suspil'stva u protsesi politychnykh transformatsij Ukrainy [Dialogue of the Ukrainian Orthodox Church and Society in the process of political transformation of Ukraine], Vyd. dim "Personal, Kyiv, Ukraine.

7. Ukrainian Orthodox Church (2002), Osnovy sotsialnoi kontseptsii Ukrain's'koi Pravoslavnoi Tserkvy [Fundamentals of the Social Concept of the Ukrainian Orthodox Church], Inform. — vyd. tsentr UPTs, Kyiv, Ukraine

8. Russian Orthodox Church (2001), Osnovy social'noj koncepcii Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi [Fundamentals of

the social concept of the Russian Orthodox Church], Otdel vneshnih cerkovnyh svyazey Moskovskogo Patriarhata, Moscow, Russia.

9. Radchenko, O.V. (2009), Tsinnisna systema suspil'stva iak mekhanizm demokratychnoho derzhavotvorennia [Valuable system of society as a mechanism of democratic state-building], Vyd-vo KharRI NADU "Mahistr", Kharkiv, Ukraine.

10. Rametov, Y.A. and Martyshyn, D.S. (2016), Vklad russkoj relyhyoznoj fylosofyy v razvytye sotsyal'noho uchenyia Pravoslavnoj Tserkvy [The Contribution of Russian Religious Philosophy to the Development of the Social Teaching of the Orthodox Church], Vyd. dim "Personal", Kyiv, Ukraine.

11. Martyshyn, D.S. (2011), Relyhyoznaia etyka: kratkyj konspekt lektsyj dlia studentov-zaochnykov [Religious ethics: a brief summary of lectures for part-time students], DP Yzdat. dom "Personal", 82 s.

12. Fukuiama, F. (2018), Vytoky politychnoho poriadku. Vid pradavnikh chasiv do Frantsuz's'koi revoliutsii [Origins of political order. From ancient times to the French Revolution], Nash format, Kyiv, Ukraine.

13. Khodr, H. (2006), Pryzyv Dukha: Tserkov' y obschestvo [The Call of the Spirit: Church and Society], Duh i Litera, Kyiv, Ukraine.

14. Religious Information Service of Ukraine (2001), "Church and World at the Beginning of the Third Millennium", available at: http://risu.org.ua/ua/index/resources/church_doc/uockp_doc/34099/ (Accessed 10 March 2019).

15. Chopej, B. and Martyshyn, D. (2013), Osnovy sotsyal'noho uchenyia Russkoj Pravoslavnoj Tserkvy [The foundations of the social doctrine of the Russian Orthodox Church], Vyd. dim "Personal, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2019 р.

www.dy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

Видання включено до переліку
наукових фахових видань України
з ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73